

Рецензія на книгу *Транстихоокеанська політична теологія: перспективи, парадигми та пропозиції*

Transpacific Political Theology: Perspectives, Paradigms, Proposals. Ed. by Kwok, Pui-lan. Waco, TX: Baylor University Press, 2024, 315 pp.; \$34.21 USD.

Валерій СЕКИСОВ

Українська євангельська теологічна семінарія, Київ, Україна

ORCID: 0000-0001-7782-716X

Локус та метод транстихоокеанської політичної теології

Книга *Transpacific Political Theology: Perspectives, Paradigms, Proposals* (укр. «Транстихоокеанська політична теологія: перспективи, парадигми та пропозиції»), за редакцією Квок Пуї-Лань, відомої теологині з Гонконгу, є важливою і для українського читача, адже це спроба осмислити сучасну політичну теологію в транстихоокеанському вимірі крізь призму шістнадцяти авторських голосів із азійських, тихоокеанських та північноамериканських контекстів. У ній артикулюються найголовніші виклики сучасності: расизм і кастизм, механізми расового капіталізму, питання статі та сексуальності, а також культурно-політичні уявлення у цьому регіоні. Автори збірника звертаються до аналізу глобальної конкуренції між Китаєм і США, екологічних та кліматичних криз, досвіду війни та насильства. Особливу увагу приділено пам'яті та скорботі як богословським категоріям, що відкривають перспективи миробудування та формування етичних засад відшкодування та репарацій.

За словами класика, вперше ми починаємо відчувати несправедливість лише тоді, коли вона торкається нас безпосередньо. У цьому сенсі читання такої книги може стати нелегкою справою для українського читача. З одного боку, в умовах обмеженого ресурсу емпатії ми неминуче фокусуємося на власних викликах та проблемах, з іншого — залишаємося мало обізнаними, а подекуди й не надто зацікавленими у справах далекого Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Така дистанція робить знайомство з текстом водночас і викликом, і можливістю розширити межі власної уяви та рефлексії.

Перші труднощі постають уже тоді, коли ми намагаємося дати визначення базовим поняттям у конкретному контексті. Йдеться про визначення локусу та меж концептів, що стають ключовими у дослідженні. Найперше – визначення політичного у категоріях глобального Півдня. Однією з особливостей транстихоокеанського підходу є те, що політичне тут не завжди ототожнюється з державою, попри класичне твердження Карла Шмітта. Політичне виявляється розсіяним: серед діаспори, локальних лідерів, революціонерів, партій, неформальних мереж, що організовують колективну дію, а також волонтерів, громадський сектор та в цілому громадянське суспільство, які не меншою мірою формують політичний простір, ніж інститути влади (6).

Інша складність – це поліцентризм сучасної політичної теології. Так, нам, українцям, у ситуації несправедливої та неспровокованої агресії Росії проти України часто бракує здатності до розрізнення. Логіка протистояння «свій – чужий» неминуче породжує дихотомічне бачення світу. Саме тому читання такого тексту стає нагадуванням про важливість артикуляції транснаціонального та мультикультурного походження політичної теології – на відміну від класичного європоцентризму, що обмежує початки сучасного політичного богослов'я працями Шмітта. Така перспектива кидає виклик моністичному мисленню. Адже підтримка біполярної логіки, особливо у світлі нещодавніх глобальних подій, видається щонайменше наївною та відірваною від реальності. Натомість справжньої глибини політична теологія набуває тоді, коли спирається на багатополярне розуміння, за якого формується здатність бачити і чути іншого, попри географічні відстані й культурні розриви.

Не менш суттєвим є й питання методології. Транстихоокеанська перспектива передбачає методологічний плюралізм. Йдеться не лише про класичні case studies, соціологічні якісні й кількісні дослідження, але й про занурення у міфологію, локальні ідеології, усну традицію та фольклор.

Такий спектр методів дозволяє не просто описати політичні процеси, а й зрозуміти їхні глибинні символічні структури. Для українського контексту цей підхід також може відкрити нові можливості: від аналізу воєнних наративів і мови пам'яті до вивчення релігійного символізму в контексті війни, а також у громадянських ініціативах.

Важливим відкриттям уважного читача стає також посттеологічний характер політичного богослов'я, особливо в постколоніальному дискурсі. Це означає, що політична теологія не завжди постає у класичній релігійній формі, часто вона є критичною рефлексією над структурою влади, колоніальною спадщиною, механізмами домінації й опору. У цьому сенсі вона стає діалогом не лише між богослов'ям і політикою, але й між культурами, континентами та пам'яттю.

Теми транстихоокеанської політичної теології

Загалом книга порушує цілу низку актуальних питань сучасності: економічну справедливість, виклики глобалізації, ставлення до навколишнього середовища, проблеми миру та мілітаризму тощо. Далі я зосереджуся на кількох важливих темах, що, на мою думку, найвиразніше демонструють багатоголосий характер транстихоокеанської політичної теології.

У статті «Я громадянка Тихого океану», яка окреслює проблематику політичної теології у транстихоокеанському регіоні, Кин-Джу Крістін Пе акцентує увагу на викликах життя у просторі, затиснутому між сучасними імперіями, які ведуть агресивну політику щодо регіону (59). Роздуми авторки наголошують на необхідності критичного погляду на глобальні центри сили, що визначають умови існування так званих малих народів та культур.

Більш розгорнуто цю перспективу розвиває Джайоне Гавеа у статті «Теологізація Моани та тихоокеанського світогляду». Він стверджує, що нехтування локальною перспективою робить нас нездатними з повагою та увагою ставитися до ближнього. Особливо цінним у підході автора є прочитання біблійної оповіді про створення світу з погляду жителя тихоокеанського регіону, де океан і земля стають не лише географією, а й богословською категорією, що формує спільнотне розуміння життя (79).

Для християн, які схильні симпатизувати як крайнім правим, так і крайнім лівим чи надміру зайняті припасуванням християнського світогляду до панівних дискурсів, корисною буде стаття Кі Джу Чоя «Не тут» і «не там» як пророче свідчення » (107). Автор, на прикладі відомої публічної дискусії братів Нібурів стосовно колоніальної війни Японії проти Китаю, наголошує: ані праві, ані ліві рухи не відображають у всій повноті автентичного голосу церкви. Церква покликана свідчити інакше — виходячи за межі ідеологічних полярностей, вкорінюючись у пророчій традиції, що долає штучні дихотомії та суспільні поділи.

Окремий вимір дослідження відкриває стаття Ізака Латту «Національна ідеологія та фольклор і християнська політична теологія в Індонезії і», аналізує роль національних ідеологій і фольклору в Індонезії. Автор ставить питання про критичне використання локальних текстів та обрядів у політико-теологічному дискурсі. Його підхід демонструє, що саме через уважне залучення до місцевих наративів можливо долати обмеженість європоцентричної політичної філософії, формуючи політичне богослов'я справді глобального масштабу. Латту поглиблює розуміння того, яким чином християни можуть зробити власний внесок у національну політику. Серед іншого, це означає розвивати політичну теологію спираючись на національний контекст, усну традицію та культурні коди (140), докладати зусиль заради рівності та справедливості у сфері громадянського права, а також промотувати максимальне залучення до громадянського суспільства на щоденній основі (146).

На завершення, у статті Джуда Лала Фернандо «Геополітика міжрелігійного діалогу», знаходимо важливі й водночас тривожні рефлексії. Ригідне мислення,

яке намагається провести пряму лінію від біблійних наративів до сучасної політики, схильне ігнорувати ті злочини та несправедливість, що здійснюються в ім'я так званої «божественної справедливості». Така механістична теологія позбавлена головного — соціально-політичного етосу Святого Писання, що, серед іншого, послідовно нагадує про прийняття, гостинність та інклюзивність. Вона редукує біблійний заклик до ще однієї концепції «справедливої любові» (183), яка, замість визволяти, закріплює схеми виключення та насильства. У цьому сенсі Фернандо викриває не лише богословські хиби такої логіки, але й небезпеку втрати самої сутності християнської політичної теології як дискурсу, що має бути критичним і пророчим. Коли Святе Писання використовується як інструмент легітимації шовіністських, расистських чи імперських проєктів, воно втрачає свою універсальну силу та значення. Саме тут постає ключовий виклик для міжрелігійного діалогу: чи здатні ми відмовитися від «богослов'я», яке слугує різноманітним ідеологіям виключення, і натомість об'єднатися заради творення простору миру, справедливості й солідарності. Лише тоді такий діалог може стати справжнім свідченням надії, здатним формувати новий етос співжиття у глобальному світі.

Поєднання ліній: українська політична теологія і Тихоокеанський регіон

Власне, це підводить нас до заключних статей книги, які, на мою думку, є чи не найважливішими для українського читача. Йдеться про ряд досліджень де зібрані матеріали, теми яких мають безпосередній зв'язок із українським контекстом. Саме тут постають питання, які не можна відкласти «на потім» і які набувають особливого звучання в умовах війни, суспільної травми та пошуку справедливості.

Насамперед слід відзначити цікавий та важливий текст Рейс Као «Коли вибачення не достатньо» (255). Авторка розвиває богослов'я репарацій, апелюючи до наративів Старого й Нового Завітів, віросповідань церкви та деномінаційних віровчень і виділяє п'ять основних компонентів цього процесу:

1. Реституція — повернення, де це можливо, попереднього стану жертви агресії;
2. Компенсація — відшкодування завданих збитків;
3. Реабілітація — медичне, психологічне, юридичне й соціальне відновлення;
4. Сатисфакція — публічне визнання провини, вибачення та прийняття відповідальності;
5. Гарантія неповторення — створення умов, що унеможливають повторення насильства.

Аргументація Као демонструє: просте, навіть публічне вибачення чи словесна декларація не мають усього потенціалу відновлювальної справедливості.

Натомість репарації повинні мати комплексний характер, поєднуючи матеріальний, духовний і символічний виміри.

Стаття Грейс Као засвідчує, що політична теологія виходить за межі академічного аналізу й стає практичним дороговказом для суспільств, які прагнуть зцілення та примирення після війни, колоніального досвіду чи системного насильства.

Попри значущість внеску цілої низки авторів книги, важко не помітити й певні суперечності у їхніх поглядах. Зокрема, проблематичною видається теза про необхідність «оплакування всіх загиблих» (225), яка в умовах українського контексту може звучати як редукція етичного розрізнення між агресором і жертвою. Схожим чином, автор, що методологічно деконструє монополярний світ, і сам не позбавлений колоніального упередження щодо України. Так, показовим прикладом є згадка про нібито «геноцид росіян на півдні України під час Другої світової війни» — формулювання, що також демонструє брак чутливості до історичного контексту (171).

По-друге, автори, аналізуючи процеси мілітаризації та зростання напруженості у Тихоокеанському регіоні, пропонують власні сценарії взаємодії, проте майже не враховують досвіду несправедливих колоніальних воєн, що тривають, зокрема й російсько-української війни. Для українського читача така лакуна є болісною і водночас симптоматичною: вона нагадує, наскільки часто глобальні дебати розгортаються «повз» наш досвід, навіть тоді, коли претендують на інклюзивність.

Водночас книга, як на мене, залишає цілу низку відкритих питань, які потребують продовження дискусії. Одне з них — як подолати феномен своєрідного «упередження меншини», яке формулюється приблизно так: якщо ми не здатні здійснити певний крок, тоді ми й не схильні до нього. Колоніальний проект, як нагадують автори, позбавляє іншого права на власну історію. Наративи, оповіді та ідеї формуються виключно зусиллями колонізатора, який має монополію на інтерпретацію минулого. Однак існує ризик перетворення колонізованого на колонізатора, а пригнобленого — на гнобителя, як у притчі Ісуса про великого і малого боржника (Матвія 18:23–35). Саме тому питання пам'яті та репрезентації набувають особливої ваги: яким чином ми пам'ятаємо у світі, переповненому насильством? як пам'ятати правильно в умовах несправедливості, не перетворюючи пам'ять на інструмент помсти чи закріплення образу ворога?

Зрештою, транстихоокеанська політична теологія виявляється запрошенням до інтелектуальної подорожі за межі локальних і звичних схем мислення. Вона відкриває, що політичне і богословське не можуть бути зведені до рамок однієї держави, культури чи навіть континенту. Їхня справжня сила відкривається лише тоді, коли вони стають простором зустрічі, діалогу та взаємного слухання. Таким чином політична теологія перестає бути лише академічною дисципліною, а стає пророчим голосом надії усієї християнської спільноти.

Для України та української церкви таке завдання є особливо актуальним. У ситуації війни й глибоких суспільних трансформацій ми потребуємо уважного

погляду на досвід інших. Саме у діалозі політична теологія може стати не тільки засобом осмислення теперішнього, а й інструментом формування справедливішого і багатоголосого майбутнього.

Valerii SEKISOV

Ukrainian Evangelical Theological Seminary, Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7782-716X

Надійшла до редакції / Received 18.09.2025

Прийнята до публікації / Accepted 04.11.2025